անպատճառ լուսաւորչական լինի։ Ի՞նչի մէջն է, ուրեմն, զանազանութիւնը, ի՞նչ իրաւունքով յարձակւում էք ձեր հարազատ եղբօր Շտէօկկերի դէմ, որքան լըբութիւն, անամօթութիւն ձեր կողմից որ այն, ինչ որ դուք լաւ էք համարում ձեզ մօտ, այսինքն բռնութիւն խղճի և կրօնական համոզմունքի վրա, դուք պախարակելի էք համարում Գերմանիայում...

Բայց բանը պարզվում է շատ հասարակ կերպով։ Տանը, մանաւանդ „Մշակին" a tout prix հակառակելու համար, կարելի է լինել բռնաւոր, յետադէմ, ապուշ, իդիօտ, կնոտ, անհամբերող, տըգէտ, մոլեռանդ, յիմար,—իսկ դուրսը, մանաւանդ լուսաւորւած Գերմանիայի վերաբերութեամբ, պէտք է ցոյց տալ իրան աւելի բարձր, պէտք է երևալ եւրօպացի, ազնիւ, ազատամիտ...

Ինչպէս զրկել իրան մի եւրօպական երկիր, Գերմանիա խրատութեամբ քննադատելու և հայ հասարակութեան աչքին թող փչելու զուարճութիւնից....

Ահա ձեզ ազգային մամուլ, ահա ձեզ հասարակական կարծիքի լիրբ և անամօթ առաջնորդներ, որոնց նպատակն է միայն ջանալ մոլորեցնել ժողովրդի առողջ դատողութիւնը։

Խոստովանվում ենք. այդ աստիճան անամօթութիւն, այդ աստիճան լըբութիւն մենք չէինք սպասում մինչև անգամ մեր կապիկ պամպուլներից։

Շարունակեցէք, շարունակեցէք, պարոններ, լըբացնել հասարակութիւնը, դուք անշուշտ կը հնձէք այն, ինչ որ ցանել էք, դուք նոյնը կանէք, ինչ որ տարիներով արել է մամուլի անբարոյական մասը Գերմանիայում... դուք կառաջացնէք մի խաւար, մոլեռանդ, թարմութենից և առողջ դատողութենից սպառված, մի և նոյն ժամանակ լիրբ, յանդուգն, ինքնահաւանութեամբ ամէն նոր միտք ցեխի մէջ տանակոլս անող մի սերունդ, խեղդված իր սեփական կեղտի մէջ, որ անկարող լինելով իր այդ կեղտից բարձրանալ, մի դժոխային թշնամութիւն կը զգայ դէպի ամէն բան, որ նրանից բարձր ու մաքուր է, կաշխատի այն ամենը որ նրանից վեր է խրել այն կեղտի մէջ, որի մէջ նա ինքն թաւալվում է....

Ի՞նչ էք զարմանում որ տարիներով իր չորս կողմը խաւարը տարածելով, գերմանական մամուլի անբարոյական մասը կրթել և պատրաստել է Տրէյչկէի և Շտէօկկէրի պէս անբարոյական, անազնիւ, մոլեռանդ, իրանց համաքաղաքացիների մէջ երկպառակութիւն գցող մարդիկ։ Նոյնը և դուք էք անում, այն զանազանութեամբ որ ձեր ազդեցութեամբ պատրաստածները չեն լինի Տրէյչկէի և Շտէօկկէրի պէս տաղանդաւոր մարդիկ, այլ լինելով նոյնքան խաւարամիտ, նոյնքան մոլեռանդ, նոյնքան անբարոյական, նոյնքան անազնիւ, նոյնքան երկպառակութիւն սերմանող, որքան և նրանք, կը լինեն նրանցից շատ աւելի ստոր ընդունակութիւնների տէր մարդիկ....

Այս րոպէիս Գերմանիան գըտնվում է կատարեալ յետադիմութեան մէջ, շնորհիվ իր խաւարասէր մտաւոր առաջնորդների։

Նոյնը և մեզ է սպասում, շնորհիվ մեր անբարոյականացնող մամուլի։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՑԱՐԻՑԻՆԻՑ

—

Նոյեմբերի 25-ից

Կրկին Ցարիցինի մէջ հայերը և մի քանի այլազգիներ պ. Կրասիլնիկեանցի յորդորանօք ժողովեցին ստորագրութեամբ երեք նպատակի գումարներ, որոնցից մէկը 177 րուբլի—«Փարիզի Հայկազեան ուսումնասիրաց ընկերութեան» համար, երկրորդը—185 րուբլի Ղուբայի Քիլվար գիւղի մէջ կառուցանվելիք եկեղեցու և դպրանոցի տաճկաբարբառ հայերի համար և երրորդը—403 րուբլի Վանի սովեալների և հիւանդանոցի համար։ Առաջինը յանձնված է պ. Կրասիլնիկովին, երկրորդը պ. Յովակիմ Ադամեանցին հասցնելու ուր հարկն է, իսկ վերջինը այս նամակիս ծոցի մէջ սէկ հատ բանկային փոխադրական տոմսակ 403 րուբլու ուղարկում եմ խմբագրատունդ և խոնարհաբար խնդրում եմ հասցնէք ուր հարկն է և ստորագրող անձանց անունները խնդրեմ պատւական լրագրիդ միջոցաւ հրատարակէք ի գիտութիւն ամենեցունց։

Յովհակիմ Սահակեան Ադամեանց 20 ր., Աւագջան Գոլմանեանց 15 ր., Եղբարք Մաղաւզեանց 25 ր., Խաչատուր Ղազարեանց 10 ր., Զախար Յարութիւնեան Կրասիլնիկեանց 20 ր., Եղբայրք Յապաեանց 5 ր., Ադամի Ջախմախսազեանց 10 ր., Գրիգոր Վլասեանց 3 ր., Գրիգոր Ալաջալեանց 5 ր., Թէոդորոս Եաղուբեանց 5 ր., Заркаровъ 2 р., Տէր-Մատթէոսով 2 ր., Антонъ Ивановичъ Марченко 50 р., Նիկօլայ Գրիգորեան Ղուլեանց 10 ր., Երեմեայ Լազարեանց 5 ր., Գրիգոր Ղարակէօզեանց 5 ր., Բաղտասար Սարգսեանց 50 ր., Մնացական Մուսկարեանց 4 ր., Ջհանգիր Բաղիրեանց 1 ր., Անյայտ ոմն 4 ր., Միխայիլ Բունեաթեանց 3 ր., Апельсонъ 2 р., Райкинъ 1 р., Извильскій 1 р., Սիմոն Բացով 7 ր., Ратнеръ 3 р., Перлманъ 1 р., Петрушкинъ 1 р., Նիկօլայ Յակովբեան Կիստեանց 10 ր., Մ. Ս. 10 ր., Սարգիս Տէր-Միքայէլեանց 3 ր., Եգոր Քալանթարեանց 10 ր., Ն. Ս. Սափարեանց 15 ր., Гугель 5 ր., Սարգիս Աղայեան Եղիազարեանց 20 ր., Գրիգոր Մարտինեան Առաքելեանց 20 ր., Յարութիւն Գիլանցով 8 ր., Աւագ Թումայեանց 2 ր., Կարապետ Կօլաբեկով 5 ր., Ազարարեանց 5 ր., փողի տոկոս 5 ր., Տօնախմբութեան փոխարէն 13 ր., պ. պ. Բունիաթեանից և Քալանթարեանից։ Գումարն է 403 ր.

Ա. Ջախմախսազեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 27-ին Նոյեմբերի

«Մշակ» լրագրիդ մէջ մի լուր կարդացի, որպէս թէ Կարապետ վարժ. Բէլախեանցի և Օրբէլ Օրբէլեանցի մասնաւոր ուսումնարանի ներքին կազմակերպութեան և գոյութեան պահպանութեան վրա Թիֆլիսեցի մի երիտասարդ մի բրօշիւրա է պատրաստել և դրանով նա ուզում է բաց անել մի քանի կոյր աչքեր....

Մենք չը գիտենք, թէ ժամանակումս ո՞ւմ աչքերն են կոյր, որ պարոնը բարեհաճում է բաց անել, այնու ամենայնիւ կամենում ենք մի նկատողութիւն անել, ինչպէս քաջածանօթ յիշեալ ուսումնարանին։

Երիտասարդ պարոնը դուցէ հետաքրքրված չը լինէր ուսումնարանի անցեալով և նրա գործունէութիւնով, ուստի, նրան առաջարկում ենք հետևեալ նիւթերը, որ դրանց ևս տեղ շնորհէր իր բրօշիւրի մէջ, եթէ կարելի է։

Յիշեալ ուսումնարանը երեսուն և հինգ տարի է, որ գոյութիւն ունի Թիֆլիսում։

Այդքան ժամանակամիջոցում նա ծառայել է Թիֆլիսին և տուել է միշտ մայրենի լեզուով կրթված մանուկներ, այդ էլ այն միջոցներում երբ քաղաքս վրացախօսութեան մէջ ընկղմված էր։

Նա իւրաքանչիւր տարի արքունական դպրոցներին նոյնպէս տուել է պատրաստի աշակերտներ 10—20։

Նա պահպանում է իւրաքանչիւր տարի ձրիավարժ 8—10 որբ աշակերտ։

Նա իր գոյութիւնը պահպանել է շատ անգամ պարտքի մէջ։

Ուսումնարանի պահպանողը շատ անգամ բերանացի ու գրաւոր շնորհակալութիւն է ստացել այցելողներից։

Բէլախեանցի թէ միջնորդութիւնով և թէ դրամական օժանդակութիւնով շատ անգամ անապահով ուսանողներ գնացած են Ռուսաստան և արտասահման շարունակելու ուսումն և գըլխաւորապէս Լազարեան ճեմարան։

Ն. Ղ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Ս. Պետերբուրգ, 22 Նոյեմբերի

Խոնարհաբար կը խնդրեմ տեղ շնորհել իմ երկտող նամակիս ձեր պատւական «Մշակի» էջերում։

Կարդացի «Մեղուի» № 87-ում իմ դէմ ուղղած առաջնորդող յօդուածը, որի հեղինակը, ինչպէս ակներև է նրա ոճից, ինքն ալևոր ծերունի պ. Սիմէօնեանցն է։

«Մշակի» № 194-ում ակնարկելով «Մեղուի» չափազանց յարձակողական դիրքի վրա իր պաշտօնակցի վերաբերութեամբ, ես կողմնակի կերպով կամենում էի հարկադրել «Մեղուին» հրապարակօրէն յայտնել վերջապէս, կա՞ն արդեօք այնպիսի ազգային, հասարակական և կամ գրականական հարցեր, որոնց որոշելու անհրաժեշտութիւնը «Մեղուն» էլ այնքան ըմբռնէր, որքան «Մշակը», և թէ ինչ հանգամանքներից դրդված «Մշակի» իւրաքանչիւր նոր առաջարկութեան դէմ, «Մեղուն» անդադար դնում է իր անպայման veto-ն։

Հոգւով չափ ուրախ եմ, որ ինձ յաջողեցաւ կորզել «Մեղուից» հետևեալ խոստովանութիւնները թէ՝

Նախ՝ «Մեղուն» երբէք յարձակված չէ «Մշակի» խղճի և կրօնի ազատութիւն պահանջելու դէմ.

Բ. «Մեղուն» երբէք ցանկացած չէ և չէ ցանկանում ոչ «Մշակի» և ոչ որ և է հրատարակութեան խափանումն.

Գ. «Մեղուն» մրցման վրա («Մշակի» հետ) մտածած չէ (sic?). կարծես նրան արգելում են մրցելու. զարմանալի պարկեշտութիւն։

Պատուելի ծերունի, պ. Սիմէօնեանց, հրաւիրում եմ ձեզ այս երեք կէտերը անմոռաց դրօշմել ձեր յիշողութեան մէջ և իրօք ճշգիւ կատարել. իսկ ինչ որ վերաբերվում է ձեր ինձ ան-

---

պատիւ գտնելը՝ նոցա պէս փայլուն երևալն ու գոռոզաբար հրամայելն է։

Արդ այդ որդին մերժվում է, այլ ևս իւր հօր տանից չէ, էլ չեն ճանաչում նորան իւր գաւառում չունի օթևան. յանձնվելով կոյր բաղդին՝ ընկնում է մութ գիշերի գիրկը. ո՞ւր պիտի հանէ նորան իւր ճակտի գիրը, ո՞վ գիտէ։

Գնում է, յոյսն ու յուսահատութիւնը սրտում,

Դաշտի մարդը նորան չը հասկացաւ. գուցէ շահաստանինը հասկանայ։

Աւելի կասկածէն կրծված ու մաշված, քան քաղցէն ու յոգնածութենէն, պատանին հասնում է մի շահաստան։ Տեսնելով մեծակառոյց և գեղաշէն ապարանքները, մրգենիներով ճոխ և վարդենիներով զարդարված պարտէզները, տնու փառաւոր կառքերը ամեհի երիվարներով լծված,—որոնց մէջ նստած նազենի տիկնայք, մինչ իրենց անիւները դղրդաձայն գլուում են լայնարձակ փողոցներով ու շուկաներով, անցորդի աչքում շողշողեցնում են իրենց ականակուռ ապարօշները, տեսե ձուլածոյ պարանոցի վրա գոհարները, ճախարակված թևերի վրա ոսկի ապարանջանները, գեղաչիտակ մատների վրա ադամանդն ու զմրուխտն ու եաղութը, մետաքսն ու թաւիշը գրկում են սիրուն մէջքերը և փարուում են ուռուցիկ կուրծքերի վրա, նոցա կողքին կամ հանդէպը նստած ասպետները, գիշերի նման սև մահուդէ զգեստի և շուսի պէս սպիտակ կտաւէ շապկի մէջ, մրցում են ասես այդքան պարզութեամբ այնքան բազմազան պերճանքի դէմ,—տեսնելով այդքան չքեղ հանդէս՝ յոյսը զօրացաւ պատանու ծոցում։

—Այստեղ երգել կարելի է—ասաց ինքն իրեն.—վկայ են ինձ այն սիրունիկ վանդակների մէջ փայփայված գեղձանիկները, վկայ են սէրն երգող սոխակները։ Ես կերգեմ հայրենիքի սուգը. ինձ օթևան կուտան։—

Եւ երգեց պատանին։

—Ո՞վ է մեր լուսամուտների տակ, որ մեր հանգիստը վրդովում է—մի այրական ձայն՝ եկաւ ապարանքի խորքէն։

Պատանին ապուշ կտրած և սարսուռն երակների մէջ, վեր նայեց անգամ մի։ Մի սիրուն գլուխ, արևի նման սիրուն, ժպտում էր վերէն. բայց ոչ մի բառ, ոչ մի ակնարկ, ոչ մի յուսադրութեան նշան, որ լսված ձայնի բերած խստութիւնը փոքր մի գոնէ մեղմացնէր։ Նազելի տիկինը, այդ առաւօտեան ցօղով նշոյլակող վարդի գեղեցկութեան հետ կռւող երեսը, այն որ փետրալից բատեռների վրա, գիշերվայ կախարդութեան ծոցում, մի բովանդակ Եդեմ է, նազելի տիկինը անկարեկիր մնաց տարաբաղդիկ պատանուն։

Եւ պատանին, աչերը գեղեցիկ՝ որպէս անուշ լոյսը իրենց ջինջ հայելու վրա խաղացնող լճեր, մազերը խարտեաշ և ուսերի վրա խոպոպիկ իջած. ճակատը լայն և երկինք այնտեղ դրոշմված, պատանին, որի դալուկ դէմքի վրա հոգին է նստած վհատ ու տխուր, սիրտն յուզմունքի ծով, դարձնում է երեսը ապարանքէն՝ մրմնջելով.

—Աստուած իմ, որքա՞ն երբեմն խաբող է դրսի երևոյթը.—

Հազիւ թէ յետ է դառնում, որ ահա մէկն յանկարծ օձիքէն բռնելով—Ա՛հ, դու եկել ես այստեղ, մեր քաղաքը, երգելո՞ւ.... և այն՝ առանց մեր կամքն ու հովանին խնդրելու. Իմացի՛ր, յանդուգն պատանի, որ մենք կը հրապարակենք թէ դու ոչինչ չը գիտես, և որ մենք հերիք ենք այստեղ երգողներս, և որ դու այստեղ պիտի չերգես. գնա՛ որտեղից եկել ես։

Պէտք կա՞ր այդքանն ասելու և սպառնալու, մինչ պատանին մերժվում էր ապարանքէն։

Ուրիշ տեղ նա տեսել էր Տգիտութիւնը, այդտեղ տեսաւ նաև Անտարբերութիւնը, մոլի Շահասիրութիւնը և սև Նախանձը։

Գնաց մտախորհ, բայց դուրս չը գնաց շահաստանէն։

Այնտեղ է. Մի հզօր որոշման րոպէում երդուեց, երկնքի հաստատութեան առջև, իւր կրած դառն մերժման վրէժն հանել. փարատել Տգիտութիւնը, տարամերժել Անտարբերութիւնը, արտհալածել սև Նախանձը։

Այդ օրից ի վեր նա ապաւինեցաւ առանձնութեան գիրկը, Լռութիւնն ու Մտածութիւնը ընկեր ընտրելով։ Սկսաւ իւր միտքը Թղթին աւանդել, պատուիրելով սրան որ ստիպէ մեծատանց դռները և բռնադատէ ժամանակը։

Անցորդ, թէ ուզում ես նորան տեսնել, մօտեցի՛ր այն փոքրիկ լուսամուտին, ցածր է. նայէ ներս, ահաւասիկ նա՝ ինչպէս սկզբում նկարագրեցի։ Ահաւասիկ նա երիտասարդ և արդէն մտածութեան խորշը ճակատի վրա պառկած։

Ուզո՞ւմ ես իմանալ թէ ինչպէս է ապրում. թող այդ աղքատին փողոցը և այդ խաւար տունը, և գնա այն ճոխ փողոցի վրա՝ այն փայլուն տան մէջ՝ հարցուր ողորմածիկ Վաշխառուին որ ամիսը տասնին մէկ տոկոս է առնում. կամ գնա, թէ լսել ես իւր անունը, այն ծածուկ Բարեգործի մօտ, նա կասէ քեզ նրա ապրուստի գաղտնիքը։

Ա. Մ. Ե. Գ.